

РЕЙДЕРСТВО ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДЕРЖАВИ

У статті розглядається рейдерство як загроза економічній безпеці підприємства, і як наслідок, держави. Проведено дослідження методології протистояння недружнім поглинанням.

The article deals with raydership as the main danger of economic safety of the enterprise and the country in general. The research work of stay-against technology according enemy involvings has been provided.

Ключові слова: безпека, рейдер, рейдерство, недружнє поглинання.

Вступ. Серед економічних проблем України нового століття рейдерство є однією з найбільш зловбодених. Про неї говорять політики, з нею борються спеціальні державні структури, що створюються, і недержавні утворення. В масштабах світового ринку об'єм грошових коштів, які були задіяно в процесі злиття компаній, дуже великий. У 2006 році обсяг обороту на цьому ринку перевищив відмітку 3 трлн дол. За деякими оцінками, за останнє десятиріччя більш ніж 80% усіх міжнародних капіталовкладень витрачалося не на створення нових виробництв, а на придбання активів вже існуючих підприємств.

Процеси злиття та поглинання підприємств як властивості ринкової економіки володіють своєю динамікою як конструктивного, так і деструктивного характеру. Остання проявляється, коли злиття та поглинання набувають протиправного і суто кримінального характеру, що підриває довіру до ринкових перетворень економіки в цілому. Протиправні поглинання отримали назву рейдерство («чорне рейдерство») і набули настільки негативну славу, що в якості таких неправильно ідентифікуються і добросовісні угоди [1]. Таким чином, стає ясно, що усі вищезгадані фактори роблять тему нашого дослідження досить актуальною.

Постановка завдання. Мета дослідження – вивчення ефективних методів управління підприємством за умов загрози рейдерства.

Результати дослідження. Дослідженню присвячено праці таких учених, як Войнаренко М.П., Ляшенко А., Мунтіян В., Захарченко В.И, Меркулов Н.Н., Халкян Н.В., Нагорна І.І. Предметом досліджень є поняття економічної безпеки, системи та механізму її забезпечення, але в них недостатньо розглянуто питання мотивації протидії недружньому поглинанню підприємства, простіше кажучи – рейдерству.

В Україні у поняття «рейдерство» вкладається дещо інший зміст, ніж у країнах Заходу з їх віковічними сталими ринковими відносинами та відповідними правовими нормами. Там, як правило, йдеться про так звані «недружні поглинання», що чиняться проти волі власника, але згідно законодавства. В українських же умовах рейдерство являє собою дії напівкримінального (а часто відверто кримінального) характеру, скеровані на захват власності.

Слід визнати, що західний варіант рейдерства – так зване «біле» рейдерство – існує та буде існувати завжди, оскільки такі дії є повністю легальними та не порушують чинного законодавства. Але викоренити «чорний» рейдерський захват активів та власності, що базується на порушенні законів, з підrobкою документів, погрозами, судовим та чиновничим свавіллям – цілком реально [2].

Сьогодні термін "рейдер" (з англ. – "загарбник") дедалі більше входить до бізнес-лексикону, подекуди набуваючи зміст, що ставить його поряд з багатьма поняттями кримінальної сфери. Причина цього проста – рейдерська атака може призвести до втрати власником усього бізнесу, яка відбудеться де-юре на цілком законних умовах.

Боротьба з загрозою рейдерства межує із поняттям економічної безпеки підприємства зокрема. Якщо відповідно цим канонам інформаційна безпека знаходиться на «трьох китах» – конфіденційності, цілісності та доступності, то рейдерські захвати можна розглядати як загрозу порушення цілісності підприємства. Порушення цілісності наслідок цілеспрямованої деструктивної роботи, базованої на отриманні інформації обмеженого доступу. Ви отримуєте інформацію, що дозволить проникнути до системи, а згодом порушити функціонування системи, в даному разі – підприємства. Крім того, велику користь зловмисникам можуть принести провокації, що блокують об'єкти атаки (аналог порушення доступності системних ресурсів, наприклад, у разі знеструмлення інформаційної системи) [3].

В 2002–2004 роках, у період розквіту рейдерства в Україні, інтерес для загарбників мали виключно великі і дуже відомі підприємства. Зараз у агресорів викликають апетит і дрібніші жертви. Рейдери стали дедалі частіше зупинятися на малому та середньому бізнесі. В Україні немає ані чіткої статистики рейдерських злочинів, ні адекватної законодавчої бази для боротьби з цим явищем. У кримінальному кодексі статті, що передбачає пряме покарання за протиправне поглинання, немає. Повне викорінення захватів та поглинань неможливе, а ефективно лише вживати запобіжних заходів, враховувати всі можливі ризики та виділити декілька ознак «рейд-придатності» підприємства:

- «розпилений» пакет акцій;
- недооцінений актив;

- організаційні та правові проблеми;
- протиріччя внутрішніх документів чинному законодавству;
- порушення під час придбання активів і акцій;
- неправильне оформлення володіння активами та акціями;
- помилки під час визначення функцій і повноважень органів управління товариством;
- неврегульованість корпоративних відносин;
- порушення законодавства, особливо порядку проведення зібрання акціонерів та ради директорів, компетенції органів самоврядування;
- порушення порядку схвалення угод;
- номінальні особи в органах управління;
- відсутність захисту інформації, конфіденційності, внаслідок чого цінна інформація про організацію може бути отримана без значних зусиль;
- порушення при роботі з поштою та прийомом кореспонденції;
- відсутність нормально функціонуючої служби безпеки об'єктів та ін.

Предметом недружніх поглинань частіше виступають нерухомість, земля, обладнання, продукція, транспорт, права довгострокового користування земельними ділянками, нерухомістю, торгові марки, а також права, пов'язані з інтелектуальною власністю, ліцензії на певні види діяльності. Щоб не допустити захоплення підприємства з великим пакетом розпилених акцій, рекомендується провести превентивну роботу щодо консолідації цього пакету (а краще пакету 70 відсотків + одна акція) в одних руках, в крайньому випадку в руках обмеженого кола людей (три – п'ять осіб, як правило, це топ-менеджмент підприємства), для котрих важлива доля організації. Від подібних махінацій нині більше за інших потерпає малий і середній промисловий бізнес (близько 40 процентів усього підприємства). Для рейдерів найбільшою привабливістю володіють ті організації, котрі варті більше 500 тис. доларів, саме тому олігархи є активними учасниками переділу промислової власності. А це може призвести до того, що через поглинання настане новий етап монополізму і стагнації, відзначають експерти. Загроза грінмейла («greenmailers» – корпоративні шантажисти), серйозно псує ділову репутацію України і стає обмежуючим фактором для інвесторів. Економічний терор цілком може поставити хрест на цивілізованому бізнесі в державі.

Під час економічної кризи виникли нові форми рейдерства: кредитне, боргове і через оцінку. Суть кредитного рейдерства в тому, що підприємець бере в банку кредит під заставу активів, потім під різними приводами банк створює умови для неможливості погашення кредиту в строк, а надалі вступає в хід цілком легітимний процес відчужування активу. Найбільша небезпека таких махінацій в тому, що зовні вони виглядають цілком законними. Зараз відомо вже близько десятка таких схем. Боргове рейдерство по формі наближається до кредитного, але загарбниками тут є вже не банки, а боргові агентства.

Значну небезпеку також становить рейдерство через оцінку. Дана схема є різновидом кредитного рейдерства і реалізується наступним чином. Підприємець звертається за кредитом до банку, а той висуває в якості умови проведення оцінки застави власноруч. Банківські спеціалісти оцінюють заставу істотно нижче за ринкову вартість. Зафіксовані випадки, коли застава оцінка банку складала 20-30 відсотків від реальної ринкової вартості активу. На обурені протести підприємця банк відповідає, що зараз криза і «в разі чого» він зможе продати заставу лише за цією ціною. Особлива небезпека подібної схеми в тому, що отриманого кредиту, скоріш за все, не вистачить підприємцеві для забезпечення активів закладена на найбільш ранньому етапі.

Висновки. Отже, можна підбити підсумок – ефективна протидія рейдерам можлива лише за умови системного підходу, за якого вестиметься робота у трьох напрямках. По-перше, має відпрацьовуватись тактика юридичного опору рейдерським хитрощам, по-друге, необхідна реальна боротьба з корупцією, і нарешті, основою даного процесу стане видалення всіх невідповідностей внутрішніх документів товариства чинному законодавству, найдрібніших помилок. [4] Рейдери – це найкращі спеціалісти, юристи, фінансисти, оцінювачі, переговірники, аналітики та маркетологи, майстри купити та продати, обґрунтувати. Вони будуть завжди, тому треба бути готовими до опору їх прагненням.

Підприємство дійсно вразливе, коли в штаті відсутні кваліфікований юрист та фінансовий директор, що не рідкість для малого та середнього бізнесу. Звісно, захопити його легше. Рейдери відмовляються від якості підприємств на користь кількості і нітрохи не збиткують, наживаючись на некомпетентності інших. Виходить, що рейдери шліфують свою майстерність, винаходять нові моделі захвату, в той час як жертви потерпають від власного непрофесіоналізму. А звідси й постійне поле для вивчення даної проблеми.

Література

1. Грачев В.А. Адаптивное управление предприятием в условиях противодействия противоправному захвату : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эконом. наук : 08.00.05 / Межотраслевой центр эргономических исследований и разработок «Эргоцентр» – Тверь, 2008. – 25 с.
2. Напсо Ю.А. Рейдерство как часть коррупционного рынка [Электронный ресурс] / Ю.А. Напсо // Право и безопасность. – № 1(30). – 2009. Режим доступа : http://dpr.ru/pravo/pravo_26_23.htm
3. Иванов Н. Борьба с рейдерством: берегите информацию! [Электронный ресурс]. – Режим доступа

: <http://www.dnspsb.ru/fresh/look/1202.html>.

4. Широкова А. Рейдерство: технологии захвата и методы противодействия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.buhgalteria.ru/article/n41253>.

5. Горцев А . Рейдерство в Украине уже является угрозой не только экономической, но и общественной и политической безопасности государства [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.law-ua.com/events/17/1016/>.

Надійшла 26.02.2011

УДК 334.716:658.155.011.7

А. В. УСОВ

Одеський національний політехнічний університет

О. М. ГОНЧАРЕНКО

Одеський державний економічний університет

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ КРИЗИ

Досліджено методи оцінки стійкого розвитку економічної системи в умовах кризи. Запропоновано узагальнений критерій оцінки стійкості розвитку підприємства. Визначені критеріальні оцінки функціонального стану підприємства.

Methods of an estimation of a sustainable development of economic system in the conditions of crisis are investigated. The generalized criterion of an estimation of stability of development of the enterprise is offered. Are defined estimations of a functional condition of the enterprise.

Ключові слова: система, економічна стійкість, інтегральний критерій стійкості.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перехід до ринкової економічної системи в нашій країні призвів до глибокої кризи у всіх сферах суспільного розвитку. Однак, кризовий стан економіки не є одноразовим явищем, обумовленим недоліками в реформуванні економічних відносин. Незважаючи на багаторічний інтерес до проблем економічних криз і їх причин, у світовій науці ще не встановилося загально визнаної думки з цих питань. Макроекономічні кризи, що проявляються в нерівномірності розвитку економіки, довгих періодах застою й глибоких спадах виробництва, слід розглядати як закономірність, що проявляється в певні періоди розвитку макроекономіки.

В сучасних ринкових умовах важливою умовою функціонування підприємства є забезпечення економічної стійкості у взаємозв'язку з кінцевими результатами виробничо-господарської діяльності. Сталий розвиток економіки підприємства дозволяє забезпечити економічну стабільність на макрорівні. Із цією метою важливо досліджувати сутність економічної стійкості підприємства, вивчити фактори її забезпечення й на їх основі виробити пріоритетні напрямки її досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі є багато досліджень, які розглядають вплив невизначеності, ризикових і кризових ситуацій на діяльність підприємства і вироблення напрямів його розвитку. Розробкою наведених питань займалися Л.Г. Мельник, А.Д. Шеремет, В.П. Савчук, І. А. Бланк, В.Є. Момот, А.В. Матвійчук, В. В. Ковальов, В.В. Шеметов, А.А. Панасюк, В.Ф. Гамалій, І.В. Ніколаєв, Л.О. Лігоненко та інші.

Незважаючи на розробленість теорії антикризового управління підприємством та фінансової діагностики, багато питань, пов'язаних із розробкою механізму стійкого розвитку підприємства в умовах невизначеності, залишаються невирішеними. Цей факт зумовлює необхідність проведення подальших теоретико-методологічних і прикладних досліджень в цьому науковому напрямку.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретико-методологічних основ дослідження стійкості розвитку економічної системи.

Реалізація поставленої мети обумовила виконання таких завдань дослідження:

- проаналізувати існуючі підходи до визначення стійкості економічної системи;
- розробити комплексний критерій оцінки стійкості розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасній економічній теорії стійкість розглядається як одне з понять концепції економічної рівноваги. Вивчення робіт з економічної теорії рівноваги показує, що термін «стійкість» частіше використовується в значенні «стабільність, рівновага».

На нашу думку, стійкість в економічних системах на відміну від таких понять як «стабільність, стагнація, спокій», повинна припускати гнучке реагування на всі зовнішні й внутрішні впливи для того, щоб не запобігати, а вміло використовувати нові обставини, властивості й відносини для їхнього постійного відновлення й самовдосконалення.

Під економічною стійкістю слід розглядати здатність підприємства протистояти несприятливим впливам зовнішнього середовища й забезпечити рівноважний розвиток підприємства за рахунок оптимальної організації функціонування фінансових і виробничих ресурсів господарюючого суб'єкта. Причому стійким слід розглядати також такий стан економіки підприємства, який здатний вернутися в стан